

Zelei Miklós

Hogyan lehetne olvasni?

„Még nagyon is eltaposottaknak érezzük magunkat ahhoz, hogy ne támadjon bennünk harag és bosszúvágy.”

Móhandasz Karamcsand Gandhi: A kard tana (1920. augusztus 11.)

Ma hajnalban, ahogy Csepel felől – ott is kicsoda utcanevek vannak! Puli sétány, Fagyalkás utca, Sügér sugárút – a szabad kikötő toronydaruinak hegyéből sütni kezd rám a nap, áldozati olvasmány nekem ez a könyv¹. Ugyanis eléggé agresszív vagyok magam is. És ha kézbe veszem ezt a fekete-piros borítójú könyvet, azonnal arra ösztönöz, hogy nézzek magamba.

Mi más volna az olvasás értelme, ha nem ez?

Hogy a sok jót, amit olvasok, megpróbáljam bensőmmé avatni?! A sok rosszból pedig, amit ugyancsak olvasok, szintúgy tanulni igyekezzem. Hogy megpróbáljak rájönni: miért nem felelek meg azoknak a nagy eszméknek, amelyek rendre visszamenekülnek előlem a könyvtáblák közé?

Nagy kihagyás, amikor én, viszonylag képzett, állítólag nem buta ember, életvezetésemben végül is alig tudok mit kezdeni azokkal a könyvoldaltízezzekkel, amelyeket életem során Lev Tolsztojtól Mahátmá Gandhiig, meg Arany Jánostól, Petőfi Sándorig elolvastam, és mégis pontosan úgy viselkedem, mint ötmillió évvel ezelőtt egy krokodil, amint előretekint, és látja, hogy ő a teremtés egyik legsikeresebb élőlénye.

A példaképem. Nem Gandhi, nem Albert Schweitzer, nem dr. Batthyány Strattmann László, nem Teréz anya, nem Szent Ferenc, nem Laci atya, egy másik ferences, hanem a krokodil.

Ma hajnalban is mi történt?

Tegnap fáradtságos munkával kiürítettem néhány polcot a szobámban, hogy az új munkáknak helyet csináljak.

Mert bizony.

Hely kell a gondolatnak.

Kissregényben kisssgondolat: tipikusan a szűkös, nagyvárosi lakásviszonyok közepette a kissszobában meghúzódó kissslét írói terméke. Hasalok bent, mint ketrecében az oroszlán, s agresszívvé tesz, ha eszembe jut, hogy gondolhatnék nagyot, merészet!, de a belmagasság rögvest lealacsonyítja, az egymáshoz túl közeli közfalak meg leárményekolják, visszaverik a gondolataim. Sörényem jobbra-balra leng, ahogy követem, amint gondolataim pingponglabdaként pattognak ide-oda a falak között, kunkori farkam hegye pedig véres lesz, ahogy idegességemben a betonfalhoz csapkodom.

¹ Tódor János: *Taxisofőr bajonettel – Kis magyar agressziók*. Árgus Kiadó, Székesfehérvár: 2006.

Az történt, hogy bejöttem a hajnali derengésben úszó szobámba, és az egyik kiürített polcon megláttam egy nagy doboz CD-t. Arany, a feleségem hozta vissza, amikor én már üres polcaim őrzésével fölhagytam, és aludni mentem.

Megfogtam a dobozt, és elindultam, hogy a csukott üvegajtón át küldöm vissza Aranynak, de tekintetem a könyvre tévedt, és megállított ez a tévedés.

Így kéne.

Mindig, mielőtt beindulok, egy csukott üvegajtó elé állni, amely mögött Isten sérülhet. A tudást is tanítani kéne.

A baráti mondatokat.

Az ellenséges szavak baráti valóságának feltárását.

Baka István még diákkorunkban azt mondta egyszer, hogy nem szeret inni velem, mert a végén mindig agresszív leszek. Nem sértődtem meg. Mert mit is jelent, amit mondott? Annyit csupán, hogy ne igyak. Persze jelenti azt is, hogy sose érje végét az ivás!

Még előtte abba hagyni.

Szelíden és felemelve.

Mert a sértődés az agresszív dolgok közé is tartozhat. Például arra számítok, hogy Arany megsértődik azon, amit az előbb írtam, s így akarja megakadályozni, hogy írjam. De én agresszívan mégis megírom.

Az agresszivitásomat (-saimat, ráadásul!), amire nem is számítottam, Tódor János történelmi összefüggésekbe helyezi; történelmi okok következményeként is elgondoltatja; fölveszi nemzeti tulajdonságaim listájára azzal, hogy az agressziók egy csoportját könyve alcímében – elsősorban? csakis? – „kis magyarként” értelmezi.

Mit jelent a „kis” magyar? (Kissmagyar?)

(Ön)lenézést?

Megbocsátást? Hogy vannak ugyan ezek az agressziók, de azért nem megbocsáthatatlanul nagyok. Csak amolyan pincuri kissmagyarok. Csonka-Magyarországon csonka agressziók.

Vagy arccal a haladás felé szándékozik fordítani engem a jelző, s azt „üzenni”, hogy agresszióim szerencsére már vannak, de még mindig nem elég nagyok? Példánk az euroatlanti út végén fénylő Amerika, ahol már az iskolás gyerek is pisztolyt hord és használ, nem csak bajonettet, mint a Tódor Jánosra vadászó pesti taxis.

Avagy üdvözlí a szerző – akivel barátokként régóta ismerjük, olvassuk és írjuk egymást –, hogy ment vagytok az irredentizmustól? Nincsenek „nagy magyar” agresszióim, de vannak, még mindig, „kis magyarok”? Azok se legyenek! Dixi.

Annak ellenére se, hogy az agresszivitás néha nem is olyan rossz. Ha beleharapok szerelmem szája szélébe, nem azt várom, hogy ott feministák buggyanjanak ki, hanem vérenek ízét akarom élvezni. (És akkor a megjegyzés a csonkaországi csonka agressziókról újra átgondolandó! Plusz a feministák. Petőfi Sándor: Szabadság, szerelem!)

Nem az agresszivitás az emberi teljesítmény egyik pillére?

A sok kérdés után egy válasz, amelyet Münnich Iván agressziókutató ad nekem Tódor Jánosnak arra a kérdésre, hogy kultúránk és mindennapi életünk agresszívnek tekinthető-e nemzetközi összehasonlításban: „Szerintem nem. Ez egy toleráns társadalom volt mindig, és most is az. Nekünk, magyaroknak ugyanis mindig alkalmazkodnunk kellett egy vesztes állapothoz. A mi kultúránk ugyanis sohasem egy győztes, hódító kultúra volt, sokkal inkább egy betelepülő, alkalmazkodásra kényszerített. Háborúkat nem kezdeményezett, jobbára csak belekeveredett ezekbe. Nyertesek pedig nem nagyon voltunk. Ismerve a statisztikákat – amelyekben egyébként nem hiszek – nekem ne mondja senki, hogy ez egy agresszív társadalom.”

Föllapozom a Magyar történelmi kronológiát, hogy agresszivitásom történelmi okait kutassam. Itt van mindjárt az elején hazám második királya, Géza fejedelem onokája: Orseolo Péter velencei menekült. Egy jöttment! Befogadtam, megkoronáztam, ő meg a nyakamba zúdította a németeket. És még ez se volt elég neki. 1045. május 26-án, hogy jobban megfeleljek a német-római elvárásoknak, és hogy országom végre-valahára német-római komform legyen, azzal korlátozta szuverenitásomat, hogy a székesfehérvári székes-egyházban átnyújtotta Magyar Nemzeti Bankom kulcsait és az összes kötvényem jeligéjét III. Henrik német-római császárnak.

De ha ez így van, akkor Arany miért rám sértődik meg, és miért nem Orseolo Péterre? Nem adnám egy vak lóért, ahogy Arany a konyhában ordítva szidja – „kis magyar agressz-sziók” – Orseolo Pétert.

A kard tanából egy kicsivel többet: „Hiszem, hogy oly esetben, amidőn csupán a gyávaság és az erőszak közti választás maradna hátra, az erőszakot tanácsolnám. Mikor engem 1908-ban megtámadtak, és kevés híján megöltek, a legidősebb fiam utólag azt kérdezte, mit kellett volna tennie, ha történetesen jelen van a támadáskor: vajon el kellett volna szaladnia és messziről néznie, hogyan ölnek meg, vagy pedig – amit szeretett volna tenni – tulajdon testével kellett volna megvédenie? Azt feleltem neki, hogy kötelessége lett volna megvédelmeznie engem – még erőszak alkalmazásával is. E megfontolás alapján vettem részt a búr háborúban, az úgynevezett zululázadásban és a világháborúban. E megfontolás alapján tanácslom mindazoknak, akik az erőszakban hisznek, hogy magukat a fegyverhasználatban gyakorolják. Szívesebben látnám, ha India a fegyverhez nyúlna, hogy becsületét megvédelmezze, semmint, hogy gyáva és tehetetlen szemlélője maradjon tulajdon megbecstelenítésének.

Ezzel szemben hiszem, hogy az erőszaknélküliség magasan az erőszak fölött áll. Megbocsájtani férfiasabb dolog, mint büntetni. A megbocsájtás ad becsületet a harcosnak. De a megbocsájtás csak akkor jelent győzelmet önmagunkon, ha megvan a hatalmunk a büntetésre.

[...]

Nem vagyok látnok. Azt állítom, hogy gyakorlati idealista vagyok. Az erőszaknélküliség vallása nem csupán a risik és a szentek számára rendeltetett, hanem a közönséges nép számára is. Az erőszaknélküliség törvénye felel meg mivoltunknak, mint ahogy az erőszak a vadállat törvénye. A vadállatban szunnyad a szellem, úgyhogy nem ismerhet más törvényt, mint a fizikai erőét. Az ember méltósága megköveteli, hogy egy magasabb rendű törvénynek – a szellem törvényének hódoljon.

Ezért vállalkoztam arra, hogy Indiában ismét életbehívom az önfeláldozás ősi törvényét. Hiszen a Satjágriha és társai: az együttműködés és a polgári ellenállás csupán új nevek a szenvedés törvényére. A risik, akik az erőszaknélküliség törvényét az erőszak világának közepette fölfedezték, nagyobb lángelmék voltak Newtonnál. S ugyanakkor nagyobb hadvezérek voltak, mint Wellington. Noha maguk járatosak voltak a fegyverforgatásban, mégis fölismerték haszontalan voltát, és a gyötrelmekben vergődő világnak azt tanították, hogy üdve nem az erőszakban, hanem az erőszaknélküliségben rejlik.

Az erőszaknélküliség kihatásában tudatos szenvedést jelent. Nem jelent behódolást az igaztalanság akaratával szemben, hanem az egész lelkierő latbavetésével egyértelmű a zsarnokság ellenében. Amíg ez a törvény irányítja működését, addig minden egyes ember képes lehet egy zsarnoki birodalom minden hatalmával szembeszállni, hogy becsületét, vallását, lelkét megvédelmezze, s ezáltal oly ütközővé váljék, amely ama birodalom összeomlását vagy újjászületését idézi elő.

Eszerint tehát nem azért kívánom Indiától, hogy az erőszaknélküliséget alkalmazza, mert gyöngé.”

Mindezzel szemben megjelent az életemben egy sarkalatos új erény, amelynek közéleti, politikai, üzleti (és magán)részleteit egyetlen szó öleli magába: nyomulás! Az agressziókutató is azt mondja, hogy ez működik, amikor pihenj a jogállamnak: „ha egy társadalomban a kitűzött célokat a rendelkezésre álló törvényes eszközökkel nem lehet elérni, akkor kriminális, deviáns viselkedésformák jelennek meg. Konkréten Magyarországon ma úgy hangzik a korparancs, hogy legyél gazdag. A legtöbb embernek viszont nincsenek meg ehhez az eszközei.” E „legtöbb embertől”, s ez én vagyok, követelik meg a türelem rózsáinak kertészelését. Holott még Gandhi, a Nagy Lélek szerint se kellene mindezt elviselnem.

Eltorzult társadalmi önvédelmem egyik megjelenése, amikor a Déliben leszálok mint „több száz fős FTC-különítmény bomberdzsekis, Martens bakancsos, surranós kemény magja”, lehetek úgy harmincan, katonás szakaszalakzatba rendeződöm, s kórusban a „Fehér Magyarország”-ot skandalom? Aztán „Über alles Franzstadt”-ot óbégatva verem a vizgázmenetet, lendítem előre (amúgy nácisán) a jobb karom?

Eközben megjelent egy másik új erény is: az együttműködés; mint sarkalatos erény. Felülírní mindezt: becsületesség, igazságosság, barátság, bölcsesség, okosság...

Együttműködés – már mindegy is, miben.

Ezt kéri rajtam számon a multik, ha munkavállalóként jelentkezem, nem pedig azt, hogy különösképpen alkalmas vagyok a munkavállalói érdekvédelem képviselőjére. És ezt követeli meg az építési vállalkozó is, amikor fölvesz mint feketemunkást. Igaza van. Tökéletes együttműködési készség kell ahhoz, hogy meg tudja az elszállásoláson oldani abban a kétszobás udvari lakásban, amelyben hatvanan kell elférnem. Miközben olyan soknemzetiségű vagyok, hogy már meg se értem magamat. Az udvaron kondérban fő nekem a vacsora, hatvanan állok érte sorba. Nem agresszívan. Kutatóim, Münnich Iván és Tódor János is ezt állítják rólam: „egyes cégeknél tesztelték az alkalmazottak agresszivitását, s az agresszívabb jelentkezőket vették föl. Ezek a cégek érdekes módon nálunk mégsem lettek sikeresek.”

En se agresszívan állok sorba a vacsoráért, hanem csajkával, mint a hadifoglyok. Azok is vagyok. Ha igaz, hogy a harmadik világháború már rég kitört, akkor én ennek a hadifoglyai vagyok.

Együttműködés.

Amelynek az legfontosabb célja, hogy minél szabadabb legyen azok száguldása, akik mindnyájam ellenében működnek, s ne kelljen folyton a szirénát bekapcsolniuk, amikor elhajtanak köztem. Mert ezt azért mégse tanácsos túlzásba vinniük.

Meg az önfeláldozás!

Amely azt az értelmezést nyerte, hogy túrjem, amint fölálodoznak.

Túróm is?

A kard tanítása szerint a győztes győzelme után sem teheti le a fegyvert. Tovább kell aprítania a legyőzöttet, ismételtetni kell, hogy te agresszív, történelmi frusztrációkba rekedt, ...!

A három pontot azok helyett a megbélyegző szavak, stigmatizáló jelzők helyett írtam, amelyeket dühömben a fejemhez szoktam vágni, megfontoltan a homlokomra szoktam égetni, elfogadva a fenti állapotot.

Mert milyen is, aki agresszív?

Olyan, mint te!

Én azonban így felelek: olyan, mint én?

És ezzel a kérdéssel erőszakosan megszakítom a Tódor János új könyvével foglalkozó dolgozatom írását. Ő írta, én csak olvastam ezt a könyvet. Ő sokkal többet, évekig foglalkozott ezzel a témával!

Mégis legalább olyan agresszív maradt, mint én, aki csak ezt az estét szántam rá.